

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2020–2023**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Kratochvílová

**Kriminalita mladistvých, její příčiny a prevence
v Ústeckém kraji**

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**BACHELOR PART-TIME STUDIES
2020–2023**

BACHELOR THESIS

Barbora Kratochvílová

**Juvenile Crime, its Causes and Prevention
in the Ústí Region**

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor:
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Barbora Kratochvílová

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Cílem této práce je analýza kriminality mladistvých, zkoumání jejích příčin a seznámení s prevencí. V rámci praktické části se seznámíme s nejčastějšími sociálními faktory pachatele a možnostem, jak lze trestné činnosti předcházet správným druhem sociálního okruhu od raného dětství. Účelem je, aby konečný výsledek mohl být využit jak ve školní intervenci, tak i preventivní práci policie, ale například i při ochraně dětí a mladistvých, pochopením důležitosti zajištění bezpečného a zdravého dětství pro pozdější život.

Klíčová slova

Bezpečnost, intervence, kriminalita mladistvých, poruchy chování, prevence, rané dětství, sociální faktory, terapie.

Annotation

The aim of this work is the analysis of juvenile crime, investigation of its causes and introduction to prevention. As part of the practical part, we will get to know the most common social factors of the offender and the possibilities of how criminal activities can be prevented by the right kind of social circle from early childhood. The purpose is that the final result can be used both in school intervention and in the preventive work of the police, but also, for example, in the protection of children and adolescents, by understanding the importance of ensuring a safe and healthy childhood for later life.

Keywords

Conduct disorders, early childhood, intervention, juvenile delinquency, prevention, safety, social factors, therapy.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 KRIMINALITA JAKO SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV	11
1.1 Psychologické explanační modely	12
1.2 Biologické explanační modely.....	14
1.3 Sociologické explanační modely	16
2 PORUCHY CHOVÁNÍ U MLADISTVÝCH.....	19
2.1 Incidence a prognóza.....	20
2.2 Etiologie.....	21
2.3 Vliv dalších souběžných poruch na prognózu	21
2.4 Bezpečnostní analýza kriminality mládeže Ústeckého kraje.....	24
3 PREVENCE A INTERVENCE	27
3.1 Primární prevence	27
3.2 Sekundární prevence	27
3.3 Terciární prevence.....	28
3.4 Kognitivně behaviorální terapie.....	28
PRAKTICKÁ ČÁST.....	30
4 VÝZNAM RANÉHO DĚTSTVÍ NA PÁCHÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH.....	30
4.1 Cíl výzkumného šetření.....	30
4.2 Metodologie výzkumného šetření.....	31
4.3 Výzkumný soubor a oblast šetření	31
5 ANALÝZA RŮZNÝCH MODELŮ VYSVĚTLUJÍCÍ VZNIK PORUCH CHOVÁNÍ KRIMINÁLNÍHO JEDNÁNÍ	33
5.1 Význam raného dětství na pozdější poruchy chování.....	33
5.1.1 Návaznost poruch vazby na pozdější poruchy chování.....	34
5.1.2 Vliv traumatu z dětství na mozek a vývoj	35
5.1.3 Vliv fyzických trestů na dítě.....	37
5.1.4 Vliv rodinného prostředí a sociálního okruhu	38
5.2 Preventivní opatření z hlediska možného vzniku antisociálního chování.....	41

5.2.1	Vliv rané péče a zajištění zdravého dětství	41
5.2.2	Terapie traumatu	42
5.3	Shrnutí a diskuse	43
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	53

ÚVOD

„*Jablko nepadá daleko od stromu*“, říká staré přísloví. Toto přísloví nám připodobňuje například dítě s jeho rodičem. Přemýšlel však někdo o tom samém z hlediska zločinu? Může „špatný strom“ produkovat také dobrá jablka, nebo jsou jablka odsouzena k záhubě jen proto, že strom je špatný? Mohou špatná východiska v životě nebo špatná výchova vytvořit z dítěte zločince, nebo je to nakonec všechno jen o jednotlivci?

Ve světě existuje nespočet příkladů a studií, podle kterých se kriminální chování předává z generace na generaci, ale najdeme zde také příklady případů, kdy byly snahy vést lepší život ze špatných výchozích podmínek.

Jedinci, kteří pocházejí ze špatných poměrů, si mohou myslet, že volba již byla učiněna za ně, že pokud vychází ze špatných výchozích bodů, nemohou snít o žádné světlejší a zářivější budoucnosti. S podporou společnosti má však každý člověk možnost prolomit špatný směr a usilovat o lepší budoucnost.

Zločin a také vnímání zločinců se změnilo a i přesto, že se kriminalita a vnímání zločinců změnilo, mnozí mohou mít stále zastaralé představy o příčinách kriminality. Důvody jsou různé, příčiny se hledají například v genetické predispozici pachatele, v poruchách osobnosti, a dokonce i fyzických vlastnostech. Ale je to opravdu tak jednoduché?

Cílem této práce je analýza kriminality mladistvých, zkoumání jejích příčin a seznámení s prevencí. V rámci praktické části se seznámíme s nejčastějšími sociálními faktory mladistvého pachatele, významem raného dětství na páchání trestné činnosti a možnostmi, jak lze trestné činnosti předcházet správným druhem sociálního okruhu od raného dětství.

Účelem je, aby konečný výsledek mohl být využit jak ve školní intervenci, tak i preventivní práci policie, ale například i při ochraně dětí a mladistvých, pochopením důležitosti zajištění bezpečného a zdravého dětství pro pozdější život.

V teoretické části práce si rozebereme kriminalitu jako sociálně patologický jev a psychologické, biologické a sociologické explanační modely. V další kapitole se zaměříme na poruchy chování u mladistvých, incidenci a prognózu, etiologii a vliv

dalších souběžných poruch na prognózu těchto poruch. Poslední kapitola teoretické části práce se věnuje prevenci a intervenci s popisem vhodné terapie.

V praktické části práce se zaměříme na význam raného dětství na páchání trestné činnosti mladistvých.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KRIMINALITA JAKO SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV

Kriminalita je studována v mnoha vědních oborech, ale její sociální a společenské příčiny jsou studovány zejména v kriminalistice. Kriminalitu lze vysvětlit různými faktory souvisejícími s jednotlivci a společenskými strukturami a jejich vzájemným působením.

Abychom porozuměli zločinu na individuální úrovni, musíme se nejprve seznámit s jeho významem jako společenským jevem, protože trestný čin, ačkoliv je spáchaný jednotlivcem ovlivňuje i samotnou společnost. Zločin může v člověku vyvolat pocit strachu, i když sám nikdy nebyl obětí trestného činu. Pouhé vědomí existence zločinu, vyvolává v jedinci strach. Pokud média informují o vloupáních, mnozí mohou kupříkladu začít nakupovat poplašné systémy pro svůj dům, i když se zatím nic konkrétního nestalo (Čírtková, 2013).

Můžeme se také setkat s názory, že zločin spáchaný jednotlivcem na jiném jednotlivci nemá vliv na společnost. Například v případě, kdy Martin udeří Petra večer v baru, se má za to, že Petr je jediný, kdo při tomto zločinu utrpěl škodu. Petr utrpěl zranění, například v podobě černého oka a rozbitých brýlí. I tento druh individuální kriminality však ovlivňuje společnost různými způsoby, o kterých možná nepřemýšlíme.

Výše uvedený příklad se týká také sociálních dopadů, v případě snížení pocitu bezpečí způsobené reprodukcí, což vede k tomu, že se občané obávají, že se sami stanou terčem trestného činu (Tomášek, 2010).

Kromě strachu souvisejícím s trestnými činy mohou být trestné činy spáchané jednotlivci považovány za nadbytečné náklady pro společnost. Provoz věznic a soudnictví je značně nákladný. Tedy, čím více trestných činů je v Česku spácháno, tím vyšší je cena pro společnost (Drápal, a kol., 2021).

Podobně v příkladu, který jsme výše zmínili, vznikají náklady v rámci soudního sporu. Pokud by měl být Martinovi přidělen obhájce a on by ho získal například kvůli nedostatku zdrojů nebo zadržení, odměna přidělená obhájci by pak šla na vrub státu. Totéž platí například pro výdaje vynaložené na asistenta nebo tlumočení. Zločin má tedy

pro společnost mnoho nákladů a následků, a proto je i ekonomicky výhodnější trestným činům předcházet.

Stále více mladých lidí páchá závažné trestné činy. Má se za to, že opakování trestných činů souvisí s multidisciplinárními problémy, ke kterým obvykle dochází v důsledku konfliktů v rodině, předčasného ukončení školní docházky, užívání návykových látek apod. Některé výzkumy ukazují, že páchání trestné činnosti v mladém věku ovlivňuje kriminální chování v dospělosti. Je tedy nanejvýš důležité oslovit tyto mladé lidi, kterým hrozí, že skončí v kriminálních kruzích. Preventivní opatření zabraňují tomu, aby vznikaly zbytečné náklady, které jsou pro společnost ekonomicky významné (Jedlička, 2015).

1.1 Psychologické explanační modely

Výzkum psychologické kriminality lze také rozdělit do různých oblastí, jako je motivace, osobnost a vývoj pachatele. Byly samozřejmě učiněny pokusy vysvětlit zločin a jednání zločinců pomocí psychologie, nicméně se domníváme, že je nemožné vytvořit tak univerzální psychologickou teorii, která by vysvětlila všechny faktory páchání trestné činnosti.

Pro mnohé může být obrazem zločince potetovaný, drsný a vousatý gangster ve vestě. Profilování pachatele však není tak jednoznačné a snadné. Existuje mnoho druhů zločinů, a tedy i zločinců. Profilování zločinců se v průběhu historie nesmírně změnilo, stejně jako modely vysvětlující trestnou činnost.

V 18. století byli Cesare Beccaria a Jeremy Bentham přesvědčeni, že kriminální chování je svobodné, logické a racionální řešení založené na praktickém myšlení. Každý měl být potrestán podle svého skutku a trest musel být stejný pro všechny, kdo spáchali stejný zločin (West, 2017, online, cit. 2022-10-05).

Trest sloužil jako odstrašující prostředek pro širokou veřejnost a měl povzbudit pachatele ke změně jeho dosavadního chování. Pozitivisté však popírali svobodnou vůli člověka a jeho existence a tvrdili, že každý člověk se rodí přirozeně inklinující k určitému typu chování. Jejich způsob myšlení zase vedl k ideologii léčby, v níž je osoba odsouzená za trestný čin považována za osobu, která dostává péči, vzdělání a rehabilitaci jako potřebný jedinec. Teorie pozitivistické školy se rychle ukázala jako nemožná špatným

popisem souboru, neopodstatněným zobecňováním a nedostatkem srovnávacích skupin. Jejím nepopíratelným významem je však to, že připravila půdu pro vědecký výzkum zločinu (Kuchta, Válková, 2012).

Před koncem 18. století nebyla blíže specifikována identifikace kriminality jako samostatného společenského problému či všemožných abnormalit v lidském chování. Mezi tyto anomálie patřily například duševní nemoc, kriminalita, mentální postižení apod. Díky tomu však mohly být všechny výše uvedené skupiny lidí umístěny na stejné místo, do ústavů.

Mentální retardace se objevovala jako oblíbené vysvětlení zločinu ještě na počátku 20. století. Základem této teorie byly výsledky prvních inteligenčních testů, podle kterých bylo 80–90 % z vězňů slabomyslných. Při pozdějším porovnávání úrovně obecné inteligence však musela být mentální retardace jako obecné vysvětlení zločinu odmítnuta.

Vědecké studium kriminality začalo na počátku devatenáctého století, kdy matematici hledali empirické zákonitosti mezi zeměmi a oblastmi v administrativních vládních datech (Kuchta, Válková, 2012).

Psychopatie, tedy charakterová vada, naopak zůstala oblíbeným modelem pro vysvětlení zločinu až do 50. let 20. století. Zločinným psychopatem se obvykle myslel člověk, jehož schopnost vcítit se do situace druhého člověka a cítit s ním sympatie zůstala nedostatečná. V 60. letech se však pojem psychopatie dostal pod ostrou kritiku. Mělo se za to, že definici psychopata tvoří především trestný čin, respektive recidiva, i když právě psychopatie je považována za příčinu kriminality.

Bylo také zjištěno, že hranice mezi psychopatem a normálním jedincem je vysoce kulturně vázaná a psychopat byl považován za člověka, který nenaplnuje role očekávání vlastní kultury. Podle současných znalostí mohou některé trestné činy v jednotlivých případech souviset s psychózou, ale bylo opuštěno pojetí duševní choroby jako obecného vysvětlení zločinu (Kuchta, Válková, 2012).

Hans Eysenck studoval osobnostní rysy a definoval tak korelované rysy do tří dimenzí: extrovert-introvert (obecná osobnost kvalitní), neuroticko-hladké (kolísání citového života) a psychopaticko-měkké (tvrdost a excentricita charakteru). Tyto osobnostní rozdíly mezi jedinci jsou založeny na odlišné činnosti nervové soustavy a tyto fyziologické vlastnosti se dědí. Podle Eysencka jsou ti, kdo páchají zločiny, více extrovertní, neurotičtí a psychopatičtí než ostatní (Eysenck, Gudjonsson, 1989).

Eysenck vysvětlil tendenci extrovertů páchat zločiny se slabším učením se pravidlům prostřednictvím podmiňování. Čím slabší pravidla se naučíte, tím větší je pravděpodobnost jejich porušení. Neurotičtí lidé naopak prožívají silnější podněty citlivěji kvůli jejich nervovému systému a prožívání nutkání jako silnějšího, čímž je naučená pravidla méně ovlivňují. Eysenck vysvětluje souvislost psychopatie ke zločinu s genetickými nálezy. Podle nich děti psychotických rodičů se často setkávají se znaky psychopatie (Eysenck, Gudjonsson, 1989).

Z Eysenckových tvrzení by se tedy dalo usuzovat, že existuje tzv. gen zločinu, který vede lidskou činnost prostřednictvím určité osobnosti. Moderní biosociální přístupy však vycházejí z myšlenky, že samotné biologické faktory neovlivňují kriminální chování, ale že v tomto vývoji hraje velkou roli škodlivé prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá (UKEssays, online, cit. 2023-01-08).

Psychoanalýza byla také aplikována v kriminologii. Jako vysvětlující základ v psychoanalýzách byl využit zejména význam zážitků z raného dětství. Teorie Sigmunda Freuda je pravděpodobně nejznámější z těchto teorií. S pomocí Freudových, Jungových a Adlerových teorií byla kriminalita vysvětlena jako potřeba vrátit se do dřívější fáze vývoje, kde jsou potřeby uspokojeny bez zábran typických pro dospělého člověka. V některých Freudových teoriích se má naopak za to, že kriminalita odráží patologické postoje člověka a že předpokladem pro snížení kriminality by bylo uvědomění si těchto postojů a vzdání se jich (Hrčka, 2001).

Hodnota psychoanalytických teorií významně klesá vzhledem ke skutečnosti, že ačkoli výsledky byly pravidelně získávány od pacientů, tzn. od průměrného deviantního kriminálního materiálu, byly zobecněny tak, aby se vztahovaly na kriminalitu jako celek (Kuchta, Válková, 2012).

1.2 Biologické explanační modely

Studie, které vysvětlují zločin fyzickými nebo psychickými vlastnostmi člověka, mají dlouhou tradici. Trestně biologická argumentace byla založena mimo jiné na předpokladu ekvivalence tělesné a duševní stavby, včetně předpokladů kriminality dědičnosti, kriminality jako nemoci nebo jako předpoklad, že zločin odráží charakter lidí (Ling et al., 2019).

Lombroso si však nezískal pověst „otce kriminologie“ na základě jeho studií tvaru lebky, které byly shledány vědecky nekompetentními. Nové v jeho myšlení bylo to, že vědecká pozornost byla zaměřena jako celek k pachateli a jeho vlastnostem. Dřívější vyšetřovatele zločinu zajímal pouze zločin samotný (Gibson et. al., 2006).

Ve strukturálních teoriích, jejichž nejznámějším představitelem je německý psychiatr Ernst Kretschmer bylo nahrazeno zkoumání individuálních vnějších charakteristik jedince s celkovým hodnocením. Hledal se rozsah a kvalita kriminality různých typů postav. Takové studie byly prováděny také v severských zemích, ale dnes jsou považovány pouze za historicky zajímavé (Vágnerová, 2010).

Studie o biologickém pozadí psychopatie byly založeny na předpokladu, že podle některých jedinců by schopnost poučit se z trestu, který dostali, byla biologicky nedostačující. To by vysvětlovalo opakované páchání trestných činů. Výzkum byl proveden například měřením návratu elektrické vodivosti kůže na normální úroveň po podráždění. U jedinců, u kterých bylo v těchto studiích zjištěno, že jsou abnormální byly také pozorovány poruchy pozornosti, o kterých se předpokládá, že jsou způsobeny mírným poškozením mozku, ke kterému došlo během porodu (Raine, Glenn, 2022).

Navzdory kritice souvislosti mezi kriminalitou a zjištěnými biologickými faktory je toto spojení neustálým předmětem zájmu. „*Některé biologické markery, pro kriminální chování typické, jsou již známy a v budoucnu by mohly mít, resp. jejich průkaz, vliv na posouzení trestní odpovědnosti.*“ (Ptáček, online, cit. 2022-10-20).

1.3 Sociologické explanační modely

Sociogenní teorie zločinu vznikly z pozorování, že kriminální a abnormální chování se objevilo za určitých okolností a v určitých oblastech se ukázalo častěji než v jiných oblastech. Pozornost se začala věnovat sociálním aspektům kriminality a životnímu prostředí.

Belgický matematik Adolphe Quetelet si roce 1835 třeba všiml, že počet zločinů spáchaných v jednotlivých věkových skupinách je rok, co rok pozoruhodně konstantní (Hagan, 2010).

Francouzský filozof Auguste Comte (1798-1857) byl první, kdo pojmenoval sociologii jako vědu. Podle jeho názoru se společnost i věda řídí stejným vzorem vývoje,

a nakonec skončí v pozitivní, tedy vědecké fázi. Mezi sociologií a mezi přírodními vědami neviděl žádný zásadní rozdíl. Aplikováním pravidel vědy v sociologii bylo možné produkovat informaci o společnosti, jejichž sociální postavení nebo zájmy platí pro každého.

Enrico Ferri byl také jedním z představitelů pozitivismu a mohl být prvním kriminalistou, který šířeji představil myšlenku, že zločin je způsoben z mnoha důvodů. Důvodem byly antropologické, fyzické a sociální faktory. Dále připojil sociologie ke studiu zločinu.

„Chicagská kriminologická škola se ve 20. a 30. letech 20. století zabývala kriminogenními důsledky 1. světové války, negativními vlivy překotné urbanizace a industrializace i masové migrace z Evropy.“ (MUNI, online, cit. 2022-11-11)

Chicagská škola se pokusila vysvětlit velké město pomocí pojmů ekologie regionální formace a struktura. Vědci si všimli, že město bylo rozděleno do různých zón, které byly centrální obchodní čtvrtí, transformační zónou, obytné oblasti dělnické třídy, oblasti střední třídy a v krajním případě předměstí. Zóny obsahují i vlastní „přírodní oblasti“, které nikdo nemá plánované, ale vytvořily se jako ekologické oblasti. Výzkum z pohledu změn byl centrálním objektem zájmu. V přechodové zóně odkazuje na oblast vedle centra, jejíž populace se mění a je chudá. Plocha žije v neustálém stavu nejistoty kvůli rozšiřujícímu se obchodnímu centru a byty zde nejsou. V přechodové zóně našli vědci obrovské množství anomálií chování a sociální problémy, jako jsou poruchy duševního zdraví, prostituce, sebevraždy, alkoholismus, dětská úmrtnost, kriminalita mládeže a nemoci. Problémy přechodové zóny byly vysvětleny sociálním zhroucením, přičemž tradiční porozumění mezi lidmi je narušeno nebo ztraceno. Staré způsoby jsou ztracené a tradiční instituce ztrácejí smysl a život se stává obtížně předvídatelným. Na druhou stranu zóna změny může být také chápána jako dobře organizovaná, ale v abnormálním a v trestním smyslu. Jak roste špatná pověst, sociální zhroucení se jen zvyšuje (Hagan, 2010).

Jako výtku k modelu sociálního zhroucení lze uvést, že se jedná o tzv. kruhový závěr. Zločin se nejprve používá k prokázání, že oblast je neorganizovaná načež je dezorganizace vysvětlována jako příčina zločinu. Představitelé Chicagské školy se však nesnažili najít pro kriminalitu jen jednu jedinou příčinu (Hagan, 2010).

Není tedy možné vysvětlovat kriminalitu podle vzoru pouze jedné disciplíny. Na druhou stranu se nedá říct, že něco jeden vysvětlující model by byl zcela špatným způsobem, jak vysvětlit zločin. Zdá se, že sociologická vysvětlení jsou také u moci v současné obecnější debatě o kriminalitě.

2 PORUCHY CHOVÁNÍ U MLADISTVÝCH

Poruchy chování u adolescentů jsou poměrně běžné a v nejhorším případě vážně ohrožují sociální vztahy, školní docházku a zdraví mladého člověka. Některé poruchy chování, které začaly v adolescenci, jsou omezeny na tento věk, ale některé poruchy chování mládeže začaly již v dětství a nejzávažnější z nich mají tendenci pokračovat až do dospělosti. Poruchy chování jsou často spojeny také s dalšími problémy duševního zdraví. Zvyšují riziko trestných činů, zneužívání návykových látek a rozvoje asociální osobnosti.

Poruchy chování můžeme definovat jako „*opakovaný a dlouhodobý vzorec chování, při kterém jsou opakovaně porušována základní práva druhých nebo základní normy či pravidla sociální interakce přiměřené věku a které trvají nejméně 6 měsíců.*“ (Vančová, 2013, s. 112)

Mezi tyto poruchy můžeme zařadit například agresivitu vůči lidem a zvířatům (útlak druhých, vyhrožování, zastrasování, zahajování rvaček, vynucování sexuální aktivity), ničení majetku (zakládání požárů, úmyslné ničení majetku), podvody nebo krádeže (lhaní za účelem zisku, krádeže v obchodech) apod.

U adolescentů s příznaky poruchy chování, je důležité posoudit vývojovou fázi, kterou mladý člověk prochází. Mladý člověk, který prožívá nejaktivnější fázi vzpoury a odpoutání, může dočasně projevit své problémy s příznaky poruchy chování. Pokud je porucha chování naopak dlouhodobá, projevuje se v pozdějších fázích dospívání nebo brání rozvoji dospívání například tak, že mladý člověk není schopen vytvářet konstruktivní vrstevnické vztahy, chodit do školy a osamostatnit se, příznaky ukazují na vážnější poruchu (Krejčířová, Říčan, 2006).

Cílem klinického hodnocení mladého člověka s poruchami chování je kromě diagnózy přesnější zjištění povahy a stupně závažnosti poruchy chování, identifikace případných dalších poruch a pochopení příčin (Krejčířová, Říčan, 2006).

Pro získání spolehlivého celkového obrazu je důležité používat několik různých zdrojů informací (od mladistvého, rodiče, úřady a sourozenci) a různé metody hodnocení, jako jsou strukturované a nestrukturované rozhovory, pozorování chování a dotazníky.

V rámci hodnocení je třeba zohlednit vývojovou anamnézu adolescenta, prenatalní stadia, porod a rané stadium vývoje. Dále nás zajímá fyzický a psychický

vývoj dětství a dospívání (zejména vazba, temperament, schopnost koncentrace, kontrola impulzů, kontrola agrese, vzdoru), vrstevnické vztahy, možné psychické, fyzické a sexuální zneužívání a somatické nemoci a úrazy (zejména pro centrální nervový systém). Neméně důležité jsou samozřejmě i informace rodinných poměrech, psychiatrické zátěži v rodině (zejména deprese, poruchy užívání návykových látek, antisociální chování), vztah rodičů, metody výchovy a rodičovství, rodinné sociální vztahy, rodinné copingové mechanismy, školní úspěchy, absence ve škole, schopnost adaptace na prostředí, schopnost empatie, schopnost sebeovládání, kognitivní schopnosti apod. (Krejčířová, Říčan, 2006).

2.1 Incidence a prognóza

Ve studiích na adolescentech, kde se věk subjektů pohyboval od 12 do 17 let, se prevalence poruch chování pohybovala mezi 2 a 12 %. Rozdíly jsou částečně vysvětleny rozdíly v kritériích poruch používaných v různých studiích. Poruchy chování jsou poněkud častější u dospívajících chlapců než u dívek (Loeber et al. 2000).

V americké studii dvojčat bylo zjištěno, že ti, kteří se narodili v 60. a 70. letech 20. století, měli v dospívání více symptomů poruch chování než ti, kteří se narodili ve 40. a 50. letech 20. století. Zároveň zesílily faktory související s rodinou a prostředím jako prediktory poruch chování (Jakobson et al. 2000).

Některé poruchy chování v období dospívání mají silnou tendenci pokračovat i v dospělosti, kdy se problémy projevují jako impulzivita, poruchy osobnosti, užívání návykových látek a kriminalita. Poruchy jsou často doprovázeny také úzkostí a depresí. Některé poruchy chování u mladých lidí začaly již v dětství a dotyčná mládež byla v dětství často obtížně zvladatelná a podrážděná. Prognóza těchto poruch chování je horší než u těch, které začaly teprve v dospívání. Poruchy chování, které započaly v dětství, se často projevují v adolescenci např. kriminálním chováním a pokračují v dospělosti až ve 35–40 % jako antisociální osobnostní a sociální problémy (Vančová, 2013).

Zdá se, že některé poruchy chování, které zahrnují antisociální chování a na druhé straně závažné agresivní činy, souvisejí specificky s adolescencí, i když částečná agresivita, například připravenost k boji, s věkem klesá (Loeber et al. 2000).

2.2 Etiologie

Dědičné faktory mají zřejmý vliv na rozvoj poruchy pozornosti a agrese. Faktory úzce související s těhotenstvím a porodem, jako je nízká porodní hmotnost (zřejmě částečně kvůli nedostatku kyslíku) a kouření matek během těhotenství, také zvyšují riziko poruch chování. Zdá se, že specifické obtíže ve čtení a raná puberta souvisejí s poruchami chování u dospívajících dívek (Vančová, 2013).

Rizikovými faktory pro poruchy chování jsou faktory prostředí, jako je nízká sociální skupina, kriminální původ rodičů, psychické problémy rodičů, nezaměstnanost a rodinné neshody. Je obtížné oddělit vliv genetických a environmentálních faktorů, protože v rodinách s asociálními rodiči zvyšují riziko vzniku rizikových faktorů vývoje například zanedbávání a zneužívání dítěte, nepřátelské rodičovské postoje nebo nedostatek péče. Tyto problémy mohou zároveň naznačovat, že rodiče mají podobné genetické faktory jako jejich děti s poruchou chování. Poruchy chování jsou spojeny s předchozími traumatickými zážitky a na druhé straně poruchy chování vystavují člověka traumatu (Krejčířová, Říčan, 2006).

Pro mladého člověka mají velký význam vrstevníci a nepříznivý okruh přátel může mladého člověka přivést k problémům s chováním (Jedlička, 2015).

Mnoho rizikových faktorů pro poruchy chování souvisí s deprivací, kterou mladý člověk zažívá. Poruchy chování a antisociální tendence u mladých lidí byly také vnímány jako znamení naděje – snahy změnit fungování prostředí tak, aby poskytovalo bezpečí a péči, kterou mladý člověk potřebuje. Péče, jejíž součástí jsou i nezbytné jasné hranice, pomáhá mladému člověku zvládnout vlastní rozvoj. Od sklonu k antisociálnosti se odlišuje časem vykrystalizovaná antisociálnost, která je zjevně obtížnější a někdy téměř nemožná léčit (Čírtková, 2013).

2.3 Vliv dalších souběžných poruch na prognózu

Zdá se být spíše pravidlem než výjimkou, že poruchy chování adolescentů jsou spojeny s jinou poruchou duševního zdraví a dospívající dívky jsou vystaveny většímu riziku takové souběžné poruchy než chlapci (Loeber et al. 2000).

Diagnostika a zohlednění souběžně se vyskytujících poruch je důležité, protože ovlivňují symptomový obraz, průběh a závažnost poruch chování i realizaci léčby.

Porucha pozornosti a hyperaktivita (ADHD) je porucha, která se nejčastěji vyskytuje u poruchy chování, která začíná před školním věkem a předurčuje tak k poruše chování. Naprostá většina studií o ADHD u adolescentů se zabývá jak dětmi, tak adolescenty a podle klinických údajů má 65–90 % osob s poruchami chování v této věkové skupině ADHD. Prevalence ADHD v populačních studiích byla odhadnuta na 2–9 % a poměr chlapců a dívek se pohybuje mezi 4:1–9:1 (Loeber et al. 2000).

Pro ADHD a poruchu chování byly nalezeny běžné faktory genetického pozadí, ale zdá se, že faktory prostředí, jako jsou sociální a rodinné problémy, které ADHD neovlivňují, mají výraznější vliv na poruchu chování (Thapar et al. 2001).

Poruchy chování související s ADHD se nejčastěji vyskytují v pozdním dětství nebo rané adolescenci, ale porucha chování začíná u dětí s ADHD v mladším věku než ostatní. Zdá se, že ADHD zvyšuje riziko poruchy chování zřetelněji u dívek (40krát) než u chlapců (14krát). Prevalence ADHD klesá s věkem u dívek i chlapců, zatímco prevalence poruch chování se zvyšuje od dětství do adolescence (Thapar et al., 2001).

Poruchy chování a poruchy aktivity a pozornosti zhoršuje prognózu a zvyšuje riziko kriminality. Zejména u mužů jsou poruchy chování spojeny se závažnými trestnými činy proti lidem a hyperaktivita-impulzivita zvyšuje riziko páčání trestných činů proti veřejnému pořádku a majetkové trestné činnosti.

Zdá se, že porucha chování a užívání návykových látek zvyšuje riziko vzniku úzkostné poruchy, zejména u dívek po pubertě. U chlapců současná přítomnost poruchy chování a ADHD zvyšuje riziko úzkostné poruchy a deprese (Loeber et al. 2000).

Zdá se, že úzkostná porucha svým způsobem působí jako ochranný faktor, protože úzkostná porucha a inhibice v mládí chrání před pozdějším antisociálním chováním. Zejména u chlapců je současné chování a úzkostná porucha spojena s menší sociální újmou než samotná porucha chování.

Poruchy nálady. Bylo zjištěno, že těžká deprese je spojena s poruchami užívání návykových látek u přibližně 15–25 % mladých lidí. Existují protichůdné výsledky výzkumu týkající se pořadí, ve kterém se tyto poruchy objevují, ale běžnější je, že porucha chování předchází rozvoji deprese. Předpokládá se, že problémy s interakcí související s ADHD a opakované zkušenosti se selháním ve škole a v kruhu přátel jsou predispozicí

k depresi. Některé z poruch chování, které začínají v dospívání a které nejsou spojeny s agresivním chováním, jsou považovány za sekundární k depresi. U chlapců se tyto poruchy vyskytují častěji současně v preadolescenci, u dívek později.

Jsou-li přítomny společně, porucha chování a deprese předpovídají horší sociální přežití než samostatně a významně zvyšují riziko sebevraždy a později antisociální poruchy osobnosti, stejně jako drogové závislosti a alkoholismu (Loeber et al. 2000).

Bipolární poruchy jsou v adolescenci často poddiagnostikovány a mohou se skrývat pod poruchou chování. Tyto poruchy se mohou vyskytovat i současně. Ve studii Spencera et al. (2001) mělo 35–40 % manické mládeže samostatnou poruchu chování, kterou bylo možné diagnostikovat, a byla prezentována ještě vyšší čísla. Adolescenti s poruchami užívání návykových látek mohou zažít epizody povznesené nálady, kdy jsou například možné kriminální činy bez bipolární poruchy. Při interpretaci změn nálad mladých lidí jako symptomů bipolární poruchy je proto třeba být opatrný ADHD se také může vyskytovat současně s bipolární poruchou a poruchou chování (Loeber et al. 2000).

Porucha chování zvyšuje riziko užívání návykových látek a rozvoj antisociální osobnosti. Zejména dívky mají nestabilní osobnost. Ve studiích na obecné populaci byla u 25–65 % mládeže s poruchami užívání návykových látek diagnostikována porucha chování. Poruchy chování přetrvávající do pozdního dospívání zvyšují zejména riziko užívání návykových látek a na druhé straně dítě nebo mladý člověk trpící poruchou chování je náchylný v mladém věku upadnout do látkové závislosti a skončit se smíšeným užíváním návykových látek. Závažnost poruchy chování u chlapců koreluje se závažností poruchy z užívání návykových látek, zatímco u dívek se zdá, že i drobné příznaky poruchy chování zvyšují riziko poruchy užívání návykových látek. Zdá se, že zejména deprese u dívek zhoršuje prognózu souběžného chování a poruchy užívání návykových látek (Loeber et al. 2000).

Poruchy spojené s užíváním návykových látek jsou samy o sobě spojeny s významným rizikem sebevraždy v mládí a další souběžné problémy duševního zdraví toto riziko zvyšují (Pöthe, 2020).

K poruchám chování dochází také v souvislosti se stresovou reakcí na trauma, mentální retardací, schizofrenií a zejména u dívek somatizační poruchou. Výskyt úrazů hlavy, epilepsie a dalších somatických onemocnění je častější, zejména v souvislosti s poruchami chování, které začaly v dětství.

Při hodnocení současného výskytu poruch není vždy snadné pochopit, který z problémů se objevil jako první. Zdá se však, že poruchy aktivity a pozornosti předurčují k poruchám chování s časným nástupem, zatímco některé poruchy nálady jsou výsledkem sociálních a prožitkových potíží spojených s poruchami chování. Porucha užívání návykových látek může vést k látkové závislosti a užívání látek zase zhoršuje poruchu užívání návykových látek (Pöthe, 2020).

Náš diagnostický systém má také omezení. I když má mladý člověk příznaky, které splňují kritéria několika poruch, stále má svým způsobem jen jednu poruchu, soubor příznaků a problémů, které jsou pro něj charakteristické. Stejně etiologické faktory mohou ovlivňovat vznik příznaků způsobených několika poruchami. Léčba by měla být naplánována individuálně, aby vyhovovala každému jedinci (Krejčířová, Říčan, 2006).

Poruchy chování u mladých lidí jsou vážným problémem, a pokud se neléčí, vážně ohrožují současné i budoucí sociální přežití. Jejich etiologické faktory jsou různorodé a léčba by měla zohledňovat jak faktory, které se na vzniku poruchy podílely, tak všechny oblasti, které jsou v životě mladého člověka problematické. Pouhá individuální práce s mladým člověkem nestačí. Důležitými faktory jsou závazek rodičů k léčbě a multioborová spolupráce (Pöthe, 2020).

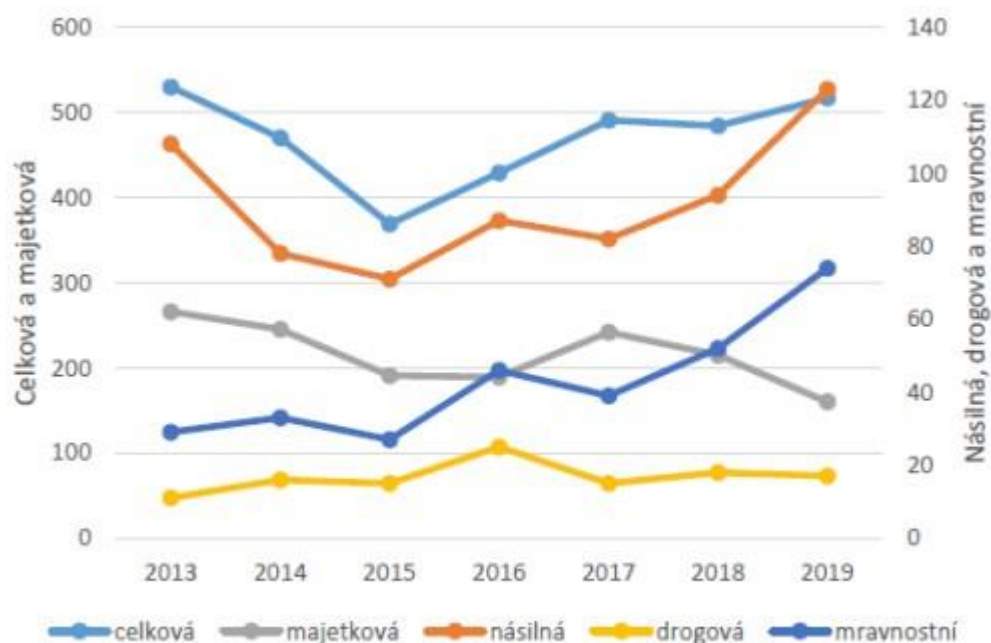
Vývojové procesy a abnormality, které predisponují k poruchám chování, jako je porucha aktivity a pozornosti, raná agresivita a nedostatek podpory v růstovém prostředí, by měly být identifikovány a jejich léčba by měla začít již v dětství. Účinnou, dlouhodobou léčbou je možné zlepšit prognózu mladého člověka s těmito poruchami (Krejčířová, Říčan, 2006).

2.4 Bezpečnostní analýza kriminality mládeže Ústeckého kraje

Graf č. 1 zaznamenává vývoj v oblasti kriminality mládeže Ústeckého kraje, (celková, násilná, majetková, mravnostní a drogová trestná činnost), dle statistických dat vzrostl počet vyšetřovaných nezletilých na 326 osob (+114). Největší nárůst byl zaznamenán u trestného činu výtržnictví, pohlavního zneužití a úmyslného ublížení na zdraví. Počet vyšetřovaných mladistvých naopak poklesl (-61) na 290 osob.

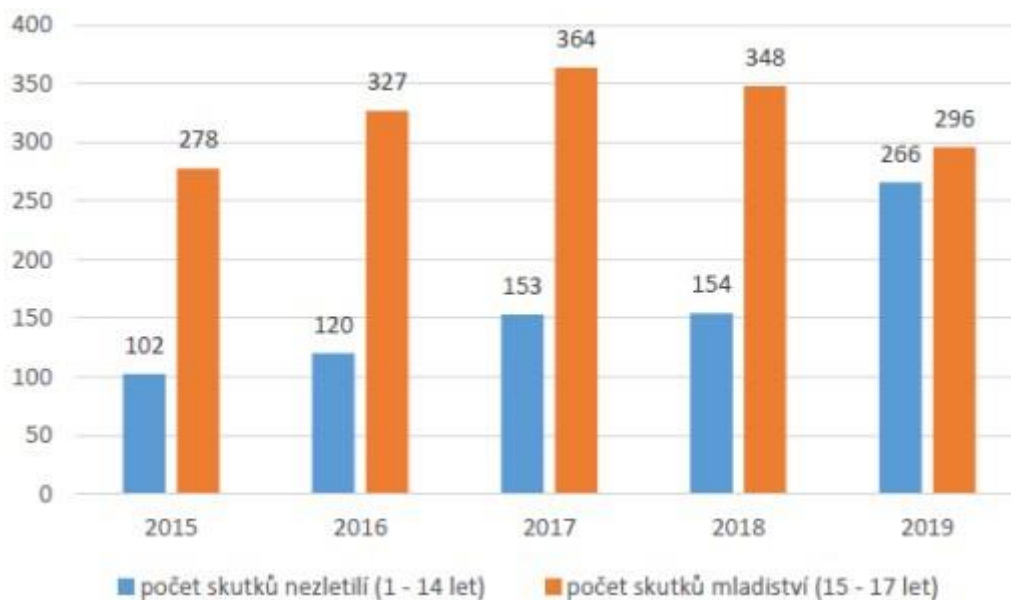
V roce 2019 spáchali nezletilí 266 trestných skutků, mladiství pak 296. Vývoj od roku 2015 vidíme na grafu č. 2 (KŘ PČR ÚK, 2020).

Graf 1: Základní druhy trestné činnosti mládeže v Ústeckém kraji v letech 2013 až 2019

Zdroj: KŘ PČR ÚK, 2020

Graf 2: Vývoj trestné činnosti nezletilých a mladistvých osob v Ústeckém kraji v letech 2015–2019

Zdroj: KŘ PČR ÚK, 2020

Tabulka 1: Trestná činnost dětí a mladistvých evidována orgány SPOD v letech 2012 až 2017 (pachatelé)

OBEC	Trestná činnost 2012	z toho dětí do 15 let	Trestná činnost 2013	z toho dětí do 15 let	Trestná činnost 2014	z toho dětí do 15-ti let	Trestná činnost 2015	z toho dětí do 15-ti let	Trestná činnost 2016	z toho dětí do 15-ti let	Trestná činnost 2017	z toho dětí do 15-ti let	Roční změna celkem (2016 - 17)	Roční změna u nezletilých (2016 - 17)	Vývoj celkem (2012 - 17)	Vývoj u nezletilých (2012 - 17)
Bílina	25	7	26	14	24	13	9	4	56	29	19	6	-37	-23	-6	-1
Děčín	71	23	56	15	33	13	28	11	20	4	57	25	37	21	-14	2
Chomutov	150	76	153	93	102	53	80	33	61	30	93	51	32	21	-57	-25
Kadaň	35	8	37	14	27	10	8	2	19	5	18	8	-1	3	-17	0
Litoměřice	40	19	52	24	70	36	21	13	17	2	27	19	10	17	-13	0
Litvínov	27	11	33	7	46	35	17	6	18	13	17	12	-1	-1	-10	1
Louny	54	41	66	47	27	7	36	26	30	19	20	5	-10	-14	-34	-36
Lovosice	23	3	13	3	12	4	12	2	11	4	11	7	0	3	-12	4
Most	94	46	65	35	58	22	88	44	57	20	109	51	52	31	15	5
Podbořany	29	6	33	12	10	6	3	0	9	5	7	0	-2	-5	-22	-6
Roudnice n. L.	16	5	15	8	7	2	9	2	9	6	6	1	-3	-5	-10	-4
Rumburk	50	11	52	22	27	7	43	28	21	12	34	12	13	0	-16	1
Teplice	144	58	121	35	58	30	50	18	51	19	40	13	-11	-6	-104	-45
Ústí n. L.	94	35	111	47	89	30	107	32	94	38	111	47	17	9	17	12
Varnsdorf	32	7	26	5	16	6	13	3	8	2	9	3	1	1	-23	-4
Žatec	47	24	37	15	15	7	25	14	17	12	10	7	-7	-5	-37	-17
Celkem kraj	931	380	896	396	621	281	549	238	498	220	588	267	90	47	-343	-113

Zdroj: KÚ Ústeckého kraje, 2018

Vývoj počtu pachatelů trestné činnosti do 18 let v letech 2006 až 2017 kolísá. V roce 2007 byl zaznamenán nárůst o 90 klientů a v letech 2008 až 2010 byl zaznamenán postupný pokles pachatelů. V roce 2011 došlo opět k nárůstu pachatelů a v následujících letech dochází opět k poklesu.

V roce 2012 a v roce 2014 došlo pak k výraznému meziročnímu poklesu pachatelů. V letech 2015 a 2016 pak pokračoval postupný pokles trestné činnosti dětí a mladistvých a v roce 2017 opět vzrostl. Soustavný nárůst nebo pokles pachatelů není evidován v žádném správním obvodu orgánu SPOD v kraji (KÚ Ústeckého kraje, 2018).

3 PREVENCE A INTERVENCE

3.1 Primární prevence

Programy, které se zaměřují na prevenci a omezování kriminality a antisociálního chování se obvykle dělí na tři různé oblasti: primární, sekundární a terciární prevenci. Primární prevence má za cíl předcházet trestné činnosti ještě dříve, než k ní dojde při cílení na vysoce rizikové jedince a rodiny. Tyto programy lze realizovat v rodinách, ve škole nebo současně. Intervence pro rodiny může zahrnovat například terapie, denní péči, sociální a zdravotní služby. Potíže s učením a problémy s přizpůsobením, které se objevují ve školách, jsou často spojeny s pozdější trestnou činností. Proto jsou preventivní programy realizované ve škole opodstatněné (Tomášek, 2010).

3.2 Sekundární prevence

Programy, které spadají do sekundární prevence, jsou naopak zaměřeny na mladé lidi, kteří již příznaky mají. Ačkoli antisociální příznaky jsou patrné, chronická kriminalita zatím ne. Nedochozí k pokusu mladé lidi odsoudit k trestům odnětí svobody, protože vězení posiluje jejich již tak asociální vazby. Namísto tlačení mladistvých do systému trestní justice by se problém (problémy) měly řešit alternativními metodami. Na základě mezinárodních studií by bylo žádoucí, aby různé systémy služeb, jako jsou školy, ochrana dětí, služby duševního zdraví, právní systém atd., spolupracovaly v rámci stejného programu (Nichols, 2005).

Jednou z „náhrad“ za proces trestní justice, která se v posledních letech stala běžnějším, je mediace. Při mediaci hovoří pachatel a oběť nebo zainteresovaná strana v přítomnosti nestranného mediátora. Cílem je, aby se zúčastněná strana vzdala svých nároků na odškodnění nebo potrestání, a došlo k oboustranné dohodě. Zároveň mohou strany diskutovat o svých zkušenostech s případem. Mediace se sice nedá uplatnit u všech typů trestných činů, ale je to dobrý způsob, jak předcházet trestním postihům mládeže.

I když mediace působí jako prevence trestního řízení, nedává možnost ovlivnit vnitřní problémy pachatele a příčiny kriminálního jednání, neboť jde pouze o krátkodobou událost (Tomášek, 2010).

3.3 Terciární prevence

Posledním krokem v léčbě a rehabilitaci pachatelů trestné činnosti je terciární prevence. To znamená těch, kteří již spáchali trestný čin, případně i ve výkonu trestu odnětí svobody na léčbu a rehabilitaci, jejímž účelem je zabránit opakování trestných činů a dostat pachatele zpět do společnosti. Ačkoli je trest odnětí svobody považován za ústřední část trestem za zločin, bylo zjištěno, že uvěznění má četné nepříznivé účinky např. na psychiku vězňů (Černíková, 2008).

3.4 Kognitivně behaviorální terapie

Kognitivní metody se zaměřují na myšlenkové procesy pachatele, interakci a schopnosti komunity. V rámci cvičení komunitních dovedností je cílem naučit interakční dovednosti, které pomáhají při utváření mezilidských vztahů. Například násilníci mohou interpretovat chování druhých zkresleně, chovat se k ostatním podezřívavě popřípadě je vnímat výhrušně nebo urážlivě. V programu si mohou procvičit ovládání agrese a hněvu, stejně jako dovednosti při řešení sociálních problémů, které pomáhají předcházet konfliktním situacím.

Tyto kognitivní prvky mohou být také zahrnuty do terapie traumatu, kterou jsme popsali v praktické části práce.

V Kaganově modelu (2013) lze například implementovat následující kroky:

- 1 Ovládání emocí se učí pomocí relaxace a používání mentálních představ, které nahrazují traumata a pozorování pozitivních věcí.
- 2 Kognitivní dovednosti se rozvíjejí pomocí myšlenek k ovládání emocí a pochopením souvislostí věcí připomínajících trauma.
- 3 Postupujeme od znepokojujících věcí k hlubším traumatům prostřednictvím vystavení a modifikací kognitivních myšlenek. Zároveň jsou odstraněny pocity

viny z toho, co se stalo a ty jsou nahrazeny realistickými alternativami (Kagan, 2013).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZNAM RANÉHO DĚTSTVÍ NA PÁCHÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH

Samotné téma je velmi zajímavé a rozmanité. V oboru kriminologie se již dlouho hledá vysvětlení, proč lidé páchají zločiny. Každý z nás jistě také někdy nezávisle přemýšlel o faktorech stojících za kriminálními příběhy, které četl ve zprávách. V této práci jsme se však nezabývali všemi možnými psychologickými vysvětlujícími modely pro kriminalitu, protože by se práce vzhledem k množství dat a rozsahu teorií enormně rozšířila, takže se většinou seznamujeme se sociálně psychologickou stránkou.

Na druhé straně kriminologie je vlastní disciplína, která studuje zločiny a kriminalitu jako společenský fenomén, a proto jsme zvláště v teoretické části práce hojně využívali také různé teorie kriminologie.

Cílem praktické části práce není dávat jednoznačné odpovědi na to, proč lidé páchají zločiny, ale pomoci nám pochopit, jak trauma z dětství, nebezpečné nebo špatné dětství nebo špatný společenský kruh mohou ovlivnit kriminální chování v pozdějším věku.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem této práce je seznámit se s nejčastějšími sociálními faktory pachatele a jak lze trestné činnosti předcházet správným druhem sociálního okruhu od raného dětství.

Účelem je, aby konečný výsledek mohl být využit jak ve školní intervenci, tak i preventivní práci policie, ale například i při ochraně dětí a mladistvých, pochopením důležitosti zajištění bezpečného a zdravého dětství pro pozdější život.

Výzkumné otázky jsou následující:

Jaká je souvislost mezi traumaty z dětství a narušeným chováním v pozdějším věku a kriminální činností?

Je možné, aby v důsledku špatných domácích podmínek z jedince „vyrostl“ zločinec?

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Jako výzkumnou metodu jsme si zvolili kvalitativní výzkum z důvodu rozsahu, rozmanitosti a kvalitativního přístupu k tématu. Studium lidské mysli a tezi sociální psychologie by bylo téměř nemožné realizovat jako kvantitativní studii pomocí dotazníků nebo něčeho podobného. Metody kvalitativního výzkumu jsme zvolili především z důvodu rozsahu tématu a omezenému času, který máme k dispozici. Kvalitativní metody se jeví jako přirozená volba pro tezi popisující lidskou mysl a sociální psychologii jako nástroje.

Kvalitativní výzkum je v naší práci vidět způsobem typickým pro jeho charakteristiku. K těmto lze definovat vlastnosti, například nepředpojatost vůči předmětu výzkumu a výsledkům výzkumu, objektivní hledisko a analýza založená na datech.

Naším cílem je analyzovat předchozí výzkumy na dané téma, kriticky zhodnotit tento výzkum a sestavit materiál do jedné přehledné podoby. Předchozí výzkumná literatura, kterou jsme použili, je všestranná jak z hlediska obsahu, tak z hlediska zdrojů. Nezakládáme svůj rozbor na názorech žádných konkrétních výzkumníků či odborníků, ale snažili jsme se vybrat materiál pro naši práci rovnoměrně od různých autorů. S tímto cílem naše práce podává maximálně objektivní pohled na věc a nezvýhodňuje pohled jediného výzkumníka.

Náš výzkumný přístup spočíval ve studiu literatury související s tématem a jejím porovnáním do stručného a uceleného popisu, který lze použít k vysvětlení nejběžnějších sociálních explanačních modelů v pozadí zločinu. Jako vlastní výzkumnou metodu používáme analýzu literatury, prostřednictvím které odhalujeme různé teorie a studie související s tématem. Domníváme se, že pro tuto práci je nejvhodnější literární analýza.

4.3 Výzkumný soubor a oblast šetření

Jako materiál naší analýzy související s rozvojem dětí a mládeže jsme si vybrali diplomovou práci z roku 2005 autorky Cyndi Sheree Nichols „*The Effect of Early Childhood Attachment on Delinquency and Behavior and the Continuance into Adulthood*“ v překladu „*Vliv připoutanosti v raném dětství na delikvenci a chování*“

a pokračování do dospělosti,“ dále nás zaujala kniha „*Poruchy socializace u dětí a dospívajících*“ (2015) a „*Psychologie mezilidských vztahů*“ (2012). Jedná se o ucelené práce, zejména ve vztahu k teorii připoutání, kterou obě knihy i výše uvedená diplomová práce velmi přesně rozebírají. Diskutovány jsou i souvislosti teorie attachmentu s poruchami chování, zejména v prvně jmenované diplomové práci, která přináší výzkumu velkou hodnotu, protože se také zásadně vztahuje k vlivu připoutanosti na poruchy chování a kriminalitu. Pokud jde o dětskou psychologii, rozhodli jsme se jí také zařadit do analýzy a v tomto případě tedy čerpáme z „*Klinická dětská psychologie*“ od Krejčířové a Řičana (2006), kde jsme hledali informace např. k psychickým poruchám dětí a také „*Klinická psychologie*“ od autorky Baštecké.

Z hlediska kriminologie byla našim materiálem kniha Jana Tomáška „*Úvod do kriminologie*“ a „*Psychopatologie*“ od autora Orla. Z těchto prací jsme získali informace o obecných teoriích kriminologie a také z historie. Hlavní práce z hlediska kriminologie a kriminální psychologie však byla kniha „*Forenzní psychologie*“ od autorky Ludmily Čírtkové. Tato práce byla první knihou, kterou jsme si pro svou bakalářskou práci vybrali a základem výběru byl velmi široký přehled světa kriminální psychologie, od teorií původu kriminálního chování až po různé formy kriminality a jejich vysvětlující modely.

Jedním z kritérií výběru pro výše uvedený materiál byla praktičnost. Dotyčná díla jsou snadno srozumitelná pro „běžného čtenáře“, což také odpovídá cílům práce. Cílem nebylo udělat příliš vědeckou práci, ale takovou, kterou může přečíst a pochopit téměř každý. Z tohoto důvodu pracujeme s dlouhodobě zkoumanými informacemi ve snadno srozumitelném formátu, který nevyžaduje rozsáhlé znalosti v oboru nebo dlouholetou praxi.

Podle našeho názoru je záběr materiálu široký, protože přináší jak starší teorie, statistiky a studie, tak materiály z posledních let. Některé starší studie se používají až do současnosti a mnohé z nich si dodnes zachovaly svou vysvětlovací schopnost. Je však třeba mít na paměti že mezi všemi studiemi jsou rozpory, stejně jako ve vzorcích lidského chování kvůli individualitě každého člověka. Použili jsme materiál s cílem hledat podobnosti a rozdíly mezi teoriemi prezentovanými v jednotlivých publikovaných dílech. Ne všechny práce poskytly stejné množství informací pro práci, ale přesto každá z nich obsahovala podstatné věci z hlediska celku.

5 ANALÝZA RŮZNÝCH MODELŮ VYSVĚTLUJÍCÍ VZNIK PORUCH CHOVÁNÍ KRIMINÁLNÍHO JEDNÁNÍ

5.1 Význam raného dětství na pozdější poruchy chování

Jednou z nejdůležitějších teorií souvisejících s raným dětstvím je teorie Brita Johna Bowlbyho vytvořené teorií připoutání (attachmentu). S pomocí této teorie mají rané lidské vztahy (zde v případě mezi rodiči a dítětem) vliv na chování později v životě a jeho rozvoji. Prostřednictvím toho můžeme nahlížet například na vliv výchovy a chování dítěte a rizika v raném dětství, která ohrožují pozdější vývoj. Bowlby se domníval, že právě události v raném růstovém prostředí mají rozhodující význam v patologickém vývoji osobnosti (Jedlička, 2015).

Vývojová psychopatologie si na druhé straně klade za cíl popsat různé typy abnormálního vývoje a modely, díky kterým možná pochopíme jejich základní důvody (Orel, 2020).

Podle vývojové psychopatologie vznikají duševní poruchy z interakce dítěte s jejich prostředím (Křejičková, Říčan, 2006).

Bowlbyho teorie považuje zdravý vztah mezi dítětem a rodičem za jeden způsob, jak zajistit bezpečnost. Pokud se dítě cítí bezpečně, má také touhu a schopnost prozkoumat své prostředí (Willerton, 2012).

Ale jak velký význam má rané dětství pro pozdější vývoj? Ve výše uvedeném případě, kdy se dítě cítí bezpečně, jde o bezpečné připoutání. V tomto případě má dítě vždy jistotu, že se může vrátit do „bezpečného přístavu“ svého opatrovníka. To umožňuje prozkoumávání prostředí, jak je uvedeno výše, protože dítě chápe, že může v případě potřeby vrátit se do bezpečného přístavu v případě ohrožení. Rozhodující je důvěra v získání bezpečí, pokud je to nutné výhodou při řešení pozdějších vývojových úloh (Křejičková, Říčan, 2006).

Podle Nicholsové (2005) lze u nejisté vazby uvažovat o třech různých typech vazeb: úzkostné a vyhýbavé, rozporuplné a zcela dezorganizované vztahové vazbě. Mezi těmito typy připojení jsou také rozdíly. Při vyhýbavé vazbě se dítě naučilo, že rodič je

hrubý, zanedbává ho nebo trestá, nedávají tedy najevo své city, stahují se a nechtějí u něj hledat bezpečí nebo pohodlí. Paradoxně jsou takto připoutané děti střídavě bojácné v přítomnosti ohrožujícího rodiče a střídavě přilnavé nebo agresivní vůči rodiči, pokud není patrné akutní ohrožení. Výše uvedená agrese může v rodičích probudit ohrožující rysy, což způsobí, že dítě znovu přejde do bojácného režimu a uteče před ním. Může vzniknout zcela nestrukturovaný vztah připoutání prostřednictvím vlastní traumatizace nebo týrání rodičem. Rodič vědomě nezachází s dítětem špatně, ale díky jeho vlastní zkušenosti (domácí násilí atd.) není nutně schopen správně interpretovat komunikaci dítěte, natož jednat konzistentně a vytvořit se svým dítětem dobrou interakci.

5.1.1 Návaznost poruch vazby na pozdější poruchy chování

Bezpečné připoutání proto není samozřejmé a vznik mnoha druhů problémů souvisejících se vztahem připoutanosti je možný například v důsledku jednání rodičů. Vztah připoutání však může být modifikován okolnostmi, být adaptivní, pokud jeho povaha a typ mají tendenci se přizpůsobit určitým podmínkám (Nichols, 2005).

I když je vztah vazby na bezpečném základě, rozvod rodičů, odmítnutí nebo jiné události mohou přeměnit zabezpečenou vazbu na nezabezpečenou. Pozitivní změny odpovídajícím způsobem ovlivňují utváření bezpečného vztahu (Jedlička, 2015).

Z kriminalistického hlediska je největší otázkou související s tématem, zda porucha vazby ovlivňuje pozdější poruchy chování nebo dokonce kriminální chování. Problém psychopatologického vyšetření je v tom, že i ve světle současných poznatků nemusíme být schopni vytvořit koherentní teorii pro spojení mezi psychopatií a připoutaností (Orel, 2020).

Byly však pozorovány souvislosti mezi poruchami chování a užívání návykových látek a vztahem k citové vazbě. Vývoj problémů v chování dítěte ovlivňují především výchovné postupy a rodičovská úroveň (Jedlička, 2015).

Studie našly důkazy o poruchách chování a souvislostí mezi nejistou připoutaností, ale jejich přesná povaha je stále nejasné. Také pro vyhubé, neorganizované a konfliktní připoutání a antisociální problémy, existují empirické důkazy (Nichols, 2005).

Problémem při zobecňování souvislostí je mnohostranná povaha různých výsledků výzkumu, což znamená, že na ně nelze dát jednotnou odpověď. Mnoho studií

však ukazuje na spojení mezi nimi. Nestrukturovaný, nejistý vzorec vazby pozorovaný u jednoletých dětí souvisel s rozvojem agresivního postoje ve věku 7 let (Krejčířová, Říčan).

Někdo, kdo je nejistě připoutaný a popírá potřebu blízkosti, se může závislosti vyhnout ostatní až do posledního. Člověk, který ovládá a odmítá své emoce, může v ohrožující situaci reagovat zkreslením reality a promítat své vlastní zakázané pocity na ostatní. Slabý a ustrašený vztah s připoutaností často vede k povrchnosti a konfliktům v mezilidských věcech, protože blízkost je zároveň chtěná, ale jak se prohlubuje, utíká se před ní. Tady je vytváření vztahů obtížné. Připoutanost je také spojována s psychopatologickými jevy (ačkoli to není jednoznačné). Pokud se dítě naučí, že určité emoce nedokáže vyjádřit bez agresivity rodiče, nebo pokud není schopno důvěřovat vlastnímu úsudku při pozorování okolí, výsledkem mohou být zkreslené informace umístěné v blízkých mezilidských vztazích. V tomto případě se dítě v interakci uchyluje k falešným emocím a falešným kognitivním schopnostem, které se mohou v dospělosti projevit jako psychopatické chování (Čírtková, 2013).

5.1.2 Vliv traumatu z dětství na mozek a vývoj

Co když jsme v dětství zažili psychické nebo fyzické násilí nebo špatné zacházení? Začněme o tom přemýšlet nejprve na neurologické úrovni prostřednictvím změn, které probíhají v mozku. Mozek se vyvíjí od prvních týdnů těhotenství až do dospívání. To umožňuje na jedné straně adaptaci mozku na různé okolnosti a na druhé straně nás vystavuje škodlivým zážitkům. Než však půjdeme hlouběji, pojďme nejprve definovat pojem trauma. *„Traumatem se v této souvislosti rozumí událost, která výrazným způsobem ohrožuje duševní rovnováhu. Takové přetížení ochromuje psychické prostředky zvládnání a způsobuje frustraci a bezmoc.“* (Baštecká, 2015, s. 184)

Vystavení traumatickým zážitkům ovlivňuje vývoj různě v závislosti na tom, jak dlouho jsme vystaveni traumatické expozici a v jaké fázi vývoje k ní dochází. Nicméně škodlivý je zejména dlouhodobý stresový faktor ovlivňující raná stádia vývoje, tedy první roky života, které může zahrnovat tělesné nebo duševní týrání, nedostatek interakce atd. Účinky takového působení se pravděpodobně rozšíří daleko do vývoje (Orel, 2020).

Zároveň zde nastává konflikt s bezpečnou vazbou, je-li násilníkem nebo tyranem vlastní rodič dítěte. V tomto případě osoba, která by měla poskytovat bezpečí a ochranu

u dítěte vyvolává zcela opačné pocity. Tento druh zneužívání vlastním rodičem je pro dítě nejškodlivější (Nichols, 2005).

Vzhledem k tomu, že cyklus násilí je transgenerační, lze usoudit, že zneužívání v dětství se projevuje i v pozdějším věku. Pachatelé často sami zažili různé druhy násilí, špatného zacházení a zanedbávání fyzických a duševních potřeb ze strany svých rodičů nebo pečovatelů (Čírtková, 2013).

Existují však problémy s objasněním takových zkušeností později v životě, protože lidská paměť je omezená, a zvláště pokud je jedinci méně než 3 roky, nemusí si vybavit prožité zneužití ve formě vzpomínek. Některé vzpomínky mohou být navíc psychologickou obranou v nedosažitelném pozadí (Čírtková, 2013). To je způsobeno tím, že integrace mezi různými paměťovými systémy nefunguje na dostatečné úrovni po symptomech souvisejících s traumatem. Reminiscenční faktory po prožitém traumatu mohou aktivovat implicitní, tedy tělu vlastní paměť, ale jedinec si už nemůže pamatovat k čemu se symptomy vztahují, nebo porozumět vlastní reakci (Nichols, 2005).

Z hlediska vývoje mozku jsou nejdůležitější raná léta. Zejména během prvních šesti měsíců až tří let je fungování mozku a nervových buněk nejstěžejnější. Pokud v tomto raném období dojde k traumatu, které ho naruší, mohou mít dlouhodobý vliv na fungování centrálního nervového systému (Orel, 2020).

Ale co přesně způsobují symptomy stresu a prožitá traumata vyplývající z různých typů špatného zacházení v mozku?

Z negativních zkušeností, jako je zneužívání nebo jiné špatné zacházení vzniká stres. V důsledku stresu produkuje osa HPA (osa hypotalamus-hypofýza-nadledviny) kortizol, stresový hormon. Kortizol naopak ovlivňuje hipokampus, který škodí funkci paměti. Mozek vydrží krátkodobé vystavení kortizolu a zotavení je možné, ale dlouhodobé vystavení riskuje trvalé změny, jako je zánik nervových buněk, redukce nervových spojení nebo jejich selhání tvorby (Krejčířová, Říčan, 2006).

Vlivem senzibilizace nervových spojení vyvolávají v organismu reakci i menší podněty, které připomínají traumatickou situaci. Dítě se může časem stát notoricky neklidným, úzkostným a impulzivním. V disociaci (adaptační reakce) aktivuje se sympatický nervový systém a zvyšuje se množství stresových hormonů. Současně se aktivuje parasympatický nervový systém a tělo začne produkovat endogenní opioidy,

kteří snižují bolest, ale ovlivňují vnímání času, místa a reality. U dítěte je vidět disociace v podobě rigidity v chování, apatii a blokování emocí (Krejčířová, Říčan, 2006).

Traumatický stres také mění koncentrace neurotransmiterů. Vysoké hladiny dopaminu jsou spojeny se symptomy vyhýbání se a nízké hladiny serotoninu jsou spojeny s opětovným prožíváním symptomů, jako je agresivní chování a sebevražednost (Čírtková, 2013).

Neurologické změny v mozku způsobené stresem a traumatem silně souvisejí s neuro spojeními. Pokud je raná interakce nedostatečná, limbická oblast a spojení mezi vyššími oblastmi mozku nejsou správně vytvořeny. Časné traumatické události brání rozvoji a zraní spojení mezi amygdalou a předním cingulárním kortexem. Prostřednictvím traumatických zážitků se amygdala přeaktivuje, což způsobuje věci připomínající trauma, spouštějí se zážitky hrůzy a duševní bolesti. Reakce dítěte jsou neregulované a silné, impulzivně agresivní a nestabilní (Krejčířová, Říčan, 2006).

Traumatizující a stres zvyšující události proto významně ovlivňují mozek dítěte, jak neurologicky, tak hormonálně. Největší dopad mají raném dětství a jeho účinky se mohou projevit později jako poruchy chování až abnormálního charakteru. Navzdory tomu plasticita mozku zůstává po celý život a je možné, že se mohou traumatické zážitky a z nich možná škodlivá spojení nebo chybějící procesy následně opravit (Nichols, 2005).

5.1.3 Vliv fyzických trestů na dítě

V předchozím odstavci bylo uvedeno, že týrání vlastním rodičem nebo jiné špatné zacházení je pro dítě nejškodlivější. Problém je v tom, že mezi rodiči si lze takovou činnost představit jako naprosto běžnou součást výchovy. V této podkapitole se dozvídáme o vlivu fyzických trestů na růst a vývoj dítěte. Fyzický trest lze definovat jako úmyslné způsobování bolesti dítěti s úmyslem ho za něco trestat nebo usměrňovat chování dítěte.

Nadměrné nebo surové fyzické trestání má široké dopady na pohodu a vývoj dítěte, i když účelem takového trestu může být například to, aby se dítě naučilo spojitost mezi zakázaným činem a jeho následkem a aby tento čin nezopakovalo. Účinek kázeňského trestu je často právě opačný. Děti i mladiství nemusí chápat vztah příčiny

a následku situace. Dítě či mladistvý si začíná myslet, že násilí je přípustným způsobem řešení konfliktů a že je vhodné ho využívat.

Situace kázeňského násilí je každopádně krajně nespravedlivá: dospělý je v situaci fyzicky nadřazený, vymýšlí si pravidla a tresty a dítě se musí podřít svému osudu, je slabší a zcela bezbranné. To může dítě naučit, že v dané situaci vždy vítězí silnější.

Psychická pohoda dítěte je také vystavena zkoušce v důsledku kázeňského trestu. V důsledku kázeňského trestu se dítě může začít chovat agresivně a antisociálně, nedůvěřuje svým rodičům, trpí špatným sebevědomím a sebeúctou a nechápe rozdíl mezi správným a špatným.

Model řešení konfliktů s násilím získaným z kázeňských trestů může pokračovat i v dospělosti, což se může projevit i jako sexuální nátlak ve vztazích. V dospělosti mohou v důsledku surových kázeňských trestů v dětství vznikat deprese a úzkosti a existuje riziko problémů se zneužíváním návykových látek a kriminálním chováním (Čírtková, 2013).

Problém spočívá také v pozitivním přístupu k fyzickým trestům. Zejména starší lidé si snadno spojují rčení „Škoda každé rány, která padne vedle“ jako přijetí fyzických trestů. Od 80. let až dodnes však došlo k pozitivní změně postojů a již mnoho evropských zemí fyzické tresty zakazuje.

5.1.4 Vliv rodinného prostředí a sociálního okruhu

Chování rodičů či opatrovníků a péče, kterou poskytují, mají velký vliv například na neurologické funkce dítěte a tím i na jeho povahu a chování. Ale co když je samotné prostředí škodlivé? Nebo pokud dítě „slušné“ rodiny vyrůstá ve stejném sociálním kruhu jako děti z chudých poměrů? Další diskuse je o jejich vlivu na vývoj dítěte a o tom, zda to má vliv na „probuzení“ kriminality v jedinci.

Prostřednictvím mnoha longitudinálních studií bylo zjištěno, že vývojovou cestu dítěte ovlivňují nevhodné výchovné metody rodičů, jejich vzájemné rozpory, možné zneužívání návykových látek, kriminální a duševní problémy, ale i strukturální faktory jako je chudoba, vícerčata a časté změny postav otce či matky (Nichols, 2005).

Podle výzkumů 10-20 % matek v době těhotenství trpí depresemi nebo se u nich vyskytují negativní a depresivní nálady v době prvního a posledního trimestru těhotenství (Baštecká, 2015).

Deprese, kterou matka prožívá, však nezůstává na individuální úrovni a nepostihuje pouze matku. Hormonální vliv na budoucí vývoj dítěte mohou mít i problémy prožité v těhotenství. Deprese v raných stádiích také zvyšuje šanci dítěte na psychické a vývojové problémy. U poporodní deprese naopak hrozí emocionální problémy díky neadekvátní interakci s matkou. Po porodu jsou úzkosti a deprese prožívané během těhotenství obzvláště zraňující při vývoji dítěte (Nichols, 2005).

Pokud však matka trpí poporodní depresí, je zdůrazněna role otce jako aktivního rodiče. I když je dítě připoutané k oběma rodičům, vytvoření vztahu připoutanosti po porodu může být jiné. Často tam, kde matka dítě uklidňuje a poskytuje útěchu (snižuje se hladina stresových hormonů), otec pomáhá dítěti překonávat překážky radou a povzbuzováním v náročných a vzrušujících situacích (Krejčířová, Říčan, 2006).

V rolích rodičů však existují výjimky. Aktivní a podpůrná přítomnost otce je spojována s menšími problémy s chováním u chlapců a menšími psychickými příznaky u dívek. Otcova podpora by také zabránila kriminalitě mládeže, zejména ve finančně slabých rodinách. Otec má tradiční chápání zvláště u chlapců a při absenci dobrého otcovského vztahu může chybět vnímání maskulinity. Také dědeček, strýc nebo nevlastní otec se k dítěti nedostanou v hlubokých úrovních v otcovském vztahu, i když mají na dítě nápravný nebo kompenzační účinek (Nichols, 2005).

Kromě individuálních problémů rodičů se mohou stát nebezpečím pro vývoj dítěte i jejich vzájemné problémy. Hádky rodičů způsobují dítěti stres, který se projevuje jako zvýšení pulsu a zvýšení koncentrace kortizolu (stresového hormonu). Diskutabilní rodina oslabuje pocit bezpečí dětí, což ztěžuje zvládnutí případné separační krize. Na druhou stranu může být rozchod i úlevou, pokud vede k neshodám a hádkám konec v životě dítěte (Nichols, 2005).

Ze sociálního hlediska předpokládáme, že vrstevnické vztahy dítěte jsou pro dítě důležité, zvláště pokud jde o rozvoj a výběr, protože mladí lidé, kteří tráví čas ve stejné skupině, jsou si v pozitivních faktorech podobní. To se však bohužel týká i špatných vlastností. Problémy s chováním, agresivita může vést prostřednictvím odmítání k tomu, že se dítě od ostatních vzdaluje, což opět zvyšuje asociálnost (Čírtková, 2013).

Dětství je v mnoha ohledech velmi významnou součástí života člověka. V dětství se vytvářejí první citové vazby a jejich kvalita výrazně ovlivňuje i pozdější vztahy. Jsou ale například opakovaná traumata v dětství přímým vysvětlením kriminálního chování v dospívání či dospělosti?

Problémem se v tomto ohledu stává i člověk a jeho touha a schopnost pozorovat vlastní chování. V předchozí podkapitole jsme uvedli, že vzpomínky prožité ve věku do 3 let nelze verbálně vyjádřit. To má za následek, že vybavování bolestivých vzpomínek může být náročné, a tudíž sebereflexe vlastního jednání téměř nemožná. V tomto případě je pochopení faktorů stojících za vlastní kriminální činností nedostatečné, i když traumata z dětství mohou částečně být spouštěcími faktory, které stojí za vznikem škodlivého charakteru.

I když jsme se snažili uvést příklady, jak mohou poruchy vazby vést k poruchám chování, daná problematika je složitější. Důvodem jsou protichůdné výsledky výzkumu. Z tohoto důvodu nelze vyvozovat přímé závěry o účincích vztahu připoutanosti na pozdější život. Poruchy vazby na rodiče lze také upravit během dětství. Bezpečné připoutání se může stát nejisté a naopak.

Na základě výše uvedené analýzy je však nepopiratelné, že vnější prostředí jako celek (vztahy s vazbou, úroveň rodičovství, sociální kruh) významně formuje vývoj dítěte, ať už k lepšímu nebo horšímu. Zejména zneužívání v dětství může být transgenerační a vést k násilnému chování. Týrání v dětství může v nejhrošším případě vyvolat dlouhodobé a obtížné symptomy stresu související s traumatem, které může přejít v násilné a kriminální chování nebo psychické poruchy (Čírtková, 2013).

Mnoho studií také potvrdilo, že špatné výchovné postupy dítěte předpovídají pozdější zapsání do rejstříku trestů. Větší dlouhodobé studie také ukázaly, že čím problematičtější je vnější prostředí, tím dříve zločiny začaly a tím pravděpodobněji se z dítěte stal chronický zločinec (Tomášek, 2010).

Vezmeme-li toto vše v úvahu, mohli bychom dojít k závěru, že nejlepší prevencí před narušeným chováním, trestnými činy a psychickými problémy je potřeba podnětného prostředí a vhodných podmínek raného dětství.

Problém však tvoří odhalitelnost špatných podmínek. Okolí, sousedé, mohou rodiče považovat za šťastné a spokojené, ti ale zároveň mohou trpět problémy se zneužíváním návykových látek či jejich vzájemnými problémy, které ovlivňují dítě.

V takovém případě je velmi obtížné dostat dítě do dobrého rodinného prostředí a problémy se mohou projevit až po letech, pokud rušivé chování začne například již ve školním věku.

Z pohledu policie je role preventivního působení zdůrazněna první hlídkou. Pokud v souvislosti s úkoly souvisejícími s domácím násilím jsou přítomny děti nebo v souvislosti s jinými úkoly je zjištěno, že vývoj dětí je ohrožen rodiči nebo podmínkami rodinného prostředí, je třeba věc neprodleně oznámit sociálnímu zařízení. Dítě nemusí situaci pochopit, respektive se naučilo vytěšňovat tyto problémy ze své mysli, to ale neodstraňuje jejich škodlivost pro jeho další vývoj.

5.2 Preventivní opatření z hlediska možného vzniku antisociálního chování

5.2.1 Vliv rané péče a zajištění zdravého dětství

Dětství jako celek má velký význam z hlediska vývoje dítěte a jeho pozdějšího chování. Zaměříme se zde na prolomení špatného cyklu prostřednictvím pěstounské péče.

Pokud jsou domácí podmínky dítěte shledány špatnými z hlediska vývoje a rozvoje dítěte, může se na přechodnou či trvalou dobu ocitnout v pěstounské péči. Z hlediska vazebných vztahů vzniká rozpor v péči současně: jsou zdůrazňovány trvalé vazebné vztahy jako základ zdravého vývoje, ale zároveň je dítě umístěno jinde. Je však třeba vzít v úvahu, že účelem pěstounské péče je poskytnout dítěti rodinné prostředí, které chrání jeho vývoj. S pomocí umístění do rodiny může mít dítě trvalé a bezpečné vztahy s připoutaností namísto základních nejistot. Situaci ztěžují i emoční problémy a poruchy chování umístěných dětí (Nichols, 2005).

Péče, i když je úmysl dobrý, může mít také škodlivé účinky na dítě. Péče může být pro dítě, zvláště pro dítě s negativními zkušenostmi, které nemá možnost událost zpracovat, náročnou zkušeností. Umístění tedy může způsobit i problémy ve vazebných vztazích, ale i přes to je často nutné zajistit růst a vývoj dítěte. Péči je třeba chápat jako pomoc a usilovat o jeho trvalé umístění, pokud má problematické umístění v anamnéze negativní dopad na vývoj dítěte. Na druhou stranu neklidné dítě samo může svým

problematickým chováním přerušit proces umístění. To je ovlivněno tím, jak trvale své umístění vnímá samo dítě (Jedlička, 2015).

Poruchy chování umístěných dětí se mohou projevovat mnoha různými způsoby. Dítě, které zažilo několik rozchodů ve vztazích citové vazby, může vykazovat rysy reaktivní poruchy vazby. Ta se může projevit jako porucha attachmentu, extrémní inhibice nebo jejich kombinace. Při poruše attachmentu se dítě nebojí cizích lidí, ale navazuje kontakty s cizími lidmi způsobem, který narušuje intimitu, drží se v náručí a je připraveno s nimi odejít. Starší dítě může mluvit neobratně bez zábran o rodinných záležitostech. To ukazuje na poruchu chování, protože dítě by mělo specificky vnímat cizí lidi částečně děsivě a spoléhat na své rodiče (Nichols, 2005).

Vyhýbání se může projevit jako vyhýbání se očnímu kontaktu. V tělesném kontaktu se to může projevit například při pasivně napjatém sedu na klíně. Ve stresové situaci, například při zranění, může být pro dítě těžké snášet fyzickou blízkost, proto útěchu nevyhledává. Fyzickou blízkost lze prožívat jako rozporuplnou (Jedlička, 2015).

5.2.2 Terapie traumatu

Jak již bylo řečeno, traumata z dětství zvyšují riziko delikvence v pozdějším věku pro tuto činnost a bylo zjištěno, že pachatelé měli v dětství obvykle mnoho traumatických zážitků. Cyklus násilí, odmítání a špatného zacházení pokračuje až do dospívání v dětství jako násilí vůči druhým. Dítěti by se mělo dostat včasné terapeutické pomoci při jeho problémech, případně je rizikem chronický stres z traumatu a z něj plynoucí psychické poruchy a násilí (Heller, LaPierre, 2016).

Význam vypořádání se s traumatem z dětství při léčbě pachatele je významný z mnoha důvodů. Traumatické zážitky se mohou odrážet v chování pachatele a bez jejich procházení nemusí být dosaženo holistického terapeutického výsledku, i když je důraz kladen na změnu chování nebo myšlení prostřednictvím sociálního učení (Heller, LaPierre, 2016).

Zavedení traumatické terapie lze provést mnoha způsoby. Jednou z možností je vzít nejprve stabilizační fáze a pozdější fáze, kdy je trauma řešeno různými způsoby. V první stabilizační fázi se můžete zaměřit na posílení pocitu bezpečí a analyzovat vztah citové vazby a účinky traumatu. Úspěch terapie traumatem, stejně jako úspěch jiných léčebných postupů, však vyžaduje od pachatele jeho odhodlání (Heller, LaPierre, 2016).

5.3 Shrnutí a diskuse

Jak velké je riziko, že špatný sociální kruh spustí v jednotlivci zločinné chování? Jak lze zabránit pozdější trestné činnosti zásahem do špatného raného dětství?

Hned na začátku lze konstatovat, že dětství je významné při pohledu na to, jak dítě roste a vyvíjí se. Kvalita raných vazebných vztahů pokládá základy pro chování dítěte v jeho pozdějším životě. Nicméně z naší provedené analýzy vyplývá, že nemůžeme úplně jednoznačně odpovědět na první dvě výzkumné otázky:

Jaká je souvislost mezi traumaty z dětství a narušeným chováním v pozdějším věku a kriminální činností?

Je možné, aby v důsledku špatných domácích podmínek z jedince „vyrostl“ zločinec?

Špatný první rok života nemůže jednoznačně předpovídat špatnou budoucnost v pozdějším věku. To je způsobeno schopností mozku přizpůsobit se různým situacím. Včasné podchycení špatných podmínek a případně, byť i dočasné přemístění dítěte do bezpečného prostoru také pomáhá dítěti mít bezpečné dětství.

Podobně může být zajištěný vztah určitým ohrožením, pokud se rodiče rozvedou, pohádají apod. Proto nelze dát jednu správnou odpověď ohledně kvality vztahu související s trestnou činností, protože i osoby s bezpečnou vazbou také páchají trestné činy. Nicméně abychom uzavřeli výzkumnou otázku, **je možné, že účinky způsobené nepříznivými vazebnými vztahy, například v chování jsou rizikovým faktorem pro vznik poruch chování a tím i rizikem budoucího kriminálního jednání.**

Kromě vazebných vztahů jsou významným faktorem traumatické zážitky a jejich zpracování. Ve vztahu k předchozímu je třeba chápat, že trauma a kvalita vazebného vztahu spolu nemusí nutně nijak souviset, protože dítě, které vyrostlo v dobrých podmínkách a je bezpečně připoutané, může zažívat traumatický zážitek např. osobou mimo rodinu. Například sexuální zneužívání cizincem v raném dětství je velmi traumatizující situace.

Je také náročné vyvodit jednoznačné závěry o dopadech traumatu na poruchy chování a kriminalitu. Je jasné, že traumatické zážitky ovlivňují mozek neurochemicky, a čím delší je traumatická expozice, tím závažnější jsou účinky na mozek. U mnoha

zločinců bylo diagnostikováno trauma v raném dětství, jako je zneužívání, které může vést k mezigeneračnímu cyklu kriminality. Ale teorie traumatu je považována za jednu z nejslibnějších psychologických teorií souvisejících s kriminálním chováním, a zároveň je v souladu s jinými teoriemi, jako je teorie připoutání (Nichols, 2005).

Odhalit traumata je však náročné, protože mohou být skryta za vlastní obranyschopností mysli, a zvláště traumata prožitá ve velmi raném dětství nelze verbalizovat. Tělo může reagovat na situaci připomínající trauma, aniž by jedinec mohl tuto reakci pochopit. V tomto případě se člověk nemůže dívat na své vlastní chovat se správně nebo k tomu najít důvod. Dobrým způsobem je však traumatická psychoterapie v rámci léčby pachatelů. Naděje je také vytvářena vědomím, že ty způsobené traumatem změny v mozku mohou být následně korigovány díky plasticitě mozku. Není tedy pozdě napravit problémy způsobené traumatem z dětství i v dospělosti.

Lze také konstatovat další závěr, že rodičovské vlastnosti a aktivita se odrážejí v chování dítěte. Deprese a další příznaky, které maminka v těhotenství pociťuje, ovlivňují i dítě, proto bychom se v průběhu těhotenství měli zaměřit i na pohodu rodičů. Otcovský význam je také obrovský a poruchy chování chlapců a psychické symptomy dívek u aktivního a přítomného otce neexistují.

Z hlediska práce policie je nejdůležitějším závěrem efektivita preventivního působení v předcházení cyklům kriminality. Přestože se efektivita preventivní práce značně liší v závislosti na metodách a jednotlivcích, je zřejmé, že prevence problematického nebo kriminálního chování je žádoucí a výnosnější než jeho odhalování, např. v trestním řízení, kdy již cyklus začal.

Léčebné programy pro zločince a osoby s narušeným chováním také rozdělují názory a je těžké dojít k jedinému závěru. Aby byla zaručena co nejlepší úspěšnost, léčba by měla brát v úvahu individualitu (jaká léčba je vhodná pro každého člověka), prostředí léčby (nemocnice vs. věznice) a postoje a motivace ošetřujícího personálu. V nejlepším případě může být úspěšnost léčby vynikající, někdy léčba nepomůže vůbec. Je však zřejmé, že léčebné programy jsou pro duševní zdraví jedince výrazně lepší než problémy vyplývající z izolace (uvěznění), které mohou situaci ještě zhoršit.

Nikdo však nemůže být nucen k léčbě, ale měl by být pachateli také objasněn přínos léčby ve vztahu k uvěznění, aby se mohl lépe rozhodnout o jeho účasti na léčbě.

Přes veškerou roztrůštnost a rozpory studií lze objasnit závěr, že zajištěním bezpečného růstového prostředí pro dítě s bezpečnými rodiči je významně podporován rozvoj jak kognitivních, tak interpersonálních dovedností a tím nižší jsou dlouhodobá rizika kriminality a poruch chování.

V longitudinálních studiích se zvláště špatné rodinné prostředí stalo klíčovým rizikovým faktorem nad ostatními. Když je rodinné prostředí bezpečné, rizika rozvoje kriminality se zřetelně snižují.

První, co nás napadlo na začátku této práce, je složitost lidské mysli, která podle našeho názoru funguje jako hrozba i jako přínos zároveň. Dobrým příkladem jsou vlastní obranné mechanismy lidské mysli, které mohou lidem pomoci přežít traumatické zážitky, ale zároveň způsobit problémy v pozdějším životě v podobě mimovolných reakcí. Studium těchto složitých problémů je také obtížné, což zase ztěžuje plné pochopení fungování lidské mysli.

Podle našeho názoru je nedostatek porozumění velkou součástí obtížnosti jednání se zločinci. Na začátku teoretické části práce jsme se zmínili, jak v 18.–19. století byli zločinci považováni za retardované a jako zástupci nižší lidské rasy. Byli považováni za devianty a vyloučené ze společnosti do stejných institucí jako duševně nemocní. Dnes může narazit na podobné myšlenkové světy, samozřejmě mírnější, ale se stejnou základní myšlenkou: zločinci jsou nemocní jedinci, kteří by měli být izolováni od společnosti.

Podle našeho názoru to vyplývá z toho, že je vždy snazší považovat zločince za „horší“ jedince a soudit je za uvěznění místo snahy najít a pochopit fakta, která vedla k trestnému činu.

Například 30letý muž, který vykradl večerku, může být z pohledu přihlížejících považován za násilného, nepředvídatelného a peněz chtivého člověka, možná ho vnímají jako narkomana. Ve skutečnosti ho k činu mohl donutit někdo zvenčí. Další možností může být, že se dopustil trestného činu ze zoufalství poté, co náhle přišel o svůj majetek a byt. Podobně může být pozadí roky týrání, fyzické a psychické týrání ze strany rodičů v dětství, problém se zneužíváním návykových látek a další věci, které ovlivnily jeho schopnost vypořádat se se svými emocemi, impulzivitou a empatií v dospělosti. Tím se dostal do špatné společnosti, dostal souhlas, po kterém toužil, a tak se dal na dráhu zločinu.

Samozřejmě neospravedlňujeme dotyčný trestný čin a dotyčná osoba by měla dostat trest za trestný čin v souladu s principy právního státu, bude-li uznán vinným. Myšlenka v našem příkladu byla, že bychom neměli profilovat zločince jen prostřednictvím činu a situace, ale zaměřit se i na pochopení toho, proč daná osoba nakonec trestný čin spáchala.

Věříme, že když se zaměříme na tyto aspekty, začali bychom vidět místo otrlého zločince obyčejného člověka, kterého špatná životní volba vehnaly do situace. Každý z nás jistě v životě udělal špatné rozhodnutí. Jediným rozdílem v této věci je trestněprávní dopad špatné volby.

Zároveň se lze zamyslet nad tím, na kolik zločinců měly dopad surové fyzické tresty, které zažívali v dětství. Z hlediska vazebného vztahu je násilí ze strany vlastního rodiče nejškodlivější pro dítě z hlediska budoucího vývoje.

V každém případě by měly být tělesné tresty zcela vymýceny, aby byly vymýceny také psychické problémy a nežádoucí chování u mládeže, jejichž kombinace je velkým rizikem i v pozdějším věku.

Ačkoli se mnozí domnívají, že zločinci patří do vězení, kde nemohou ubližovat společnosti ani ostatním, věc je mnohem složitější. I když je účinnost věznic v prevenci kriminality ve svobodné společnosti (jinými slovy mimo věznici) nepopiratelná, důsledky ztráty svobody pro samotného zločince jsou škodlivé. Časté jsou sebevraždy ve věznicích a nevýhody izolace z důvodu uvěznění se vyskytují např. jako úzkost.

V naší bakalářské práci jsme se zmínili i o léčebných programech. Účinnost léčebných programů se značně liší, ale i podle našeho názoru jsou léčebné programy menší zlo než izolace. Myslíme také to, že pachatelé by mohli být lépe motivováni pro programy zacházení, např. zkrácením trestu odnětí svobody.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce byla analýza kriminality mladistvých, zkoumání jejich příčin a seznámení s prevencí. V rámci praktické části jsme se seznámili s nejčastějšími sociálními faktory mladistvého pachatele, významem raného dětství na páchaní trestné činnosti a možnostmi, jak lze trestné činnosti předcházet správným druhem sociálního okruhu od raného dětství.

Účelem je, aby konečný výsledek mohl být využit jak ve školní intervenci, tak i preventivní práci policie, ale například i při ochraně dětí a mladistvých, pochopením důležitosti zajištění bezpečného a zdravého dětství pro pozdější život.

V teoretické části práce jsme si rozebrali kriminalitu jako sociálně patologický jev a psychologické, biologické a sociologické explanační modely. Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na poruchy chování u mladistvých, incidenci a prognózu, etiologii a vliv dalších souběžných poruch na prognózu těchto poruch. Poslední kapitola teoretické části práce se věnovala prevenci a intervenci s popisem vhodné terapie.

Podle našeho názoru byl výzkum ve vztahu ke stanoveným cílům úspěšný. Témata byla probírána z mnoha různých úhlů pohledu a během psaní jsme přidávali i body, které jsme původně neplánovali. Dle našeho názoru poskytuje práce dostatečně široký obraz o nejčastějších vysvětleních poruch chování, ke kterým dochází v dětství a dospívání.

Spojení mezi kriminálním chováním a zkušenostmi z dětství bylo náročnější částí ke zpracování, což bylo způsobeno rozsahem výzkumu, kde bylo nutné učinit mnoho omezení ohledně materiálu. Bylo by skvělé přidat do výzkumu například charakteristiky různých trestných činností, a tím analyzovat věc ještě přesněji, ale pak by se výzkum při expanzi mimo skutečnou oblast rozšířil.

Rozbor literatury byl podle našeho názoru funkčním nástrojem bakalářské práce pro kvalitativní výzkum. Mohli jsme udělat analýzu rozmanitější, kdybychom do studie zahrnuli více autorů, takže bychom získali více úhlů pohledu, ale riziko by bylo, že by se výzkum stal rozšířenějším kvůli dílčím rozporům ve studiích.

Největší výzvou při práci na bakalářské práci bylo vytváření jednotných závěrů z různých materiálů. Výsledky studií jsou také významně ovlivněny tím, jak se například některé věci měří a studují. Vyhodnotit úspěšnost léčebných metod například u pachatelů je obtížné, neboť ji lze kromě recidivy měřit i mnoha jinými způsoby, které spolu

nekorelují. Stejně tak například rozvod rodičů může být pro dítě zároveň oboustrannou úlevou kvůli konci hádek, ale také něco, co negativně ovlivňuje vztahy připoutání.

Když mluvíme o lidské mysli, jejích vlastnostech a vývoji, je třeba mít na paměti, že každý člověk je individualita. V případě určitých výzkumných témat je třeba připustit, že ne všechna témata lze jednoduše shrnout nebo zredukovat do několika vět a že lidská mysl neuhýbá do zjednodušení. Některá pozorování odhalená ve výzkumu proto nelze zobecnit na měřítko velké skupiny lidí, zvláště když u každé skupiny lidí lze najít výjimečné případy. Zjištění v této studii, např. traumata z dětství a jejich dopad na individuální vývoj byl však pečlivě studován a obecně lze konstatovat, že traumatické nebo problematické dětství má na vývoj dítěte významný vliv. Nelze však paušalizovat, že ze všech dětí, které prožily trauma nebo je s nimi špatně zacházeno, vyrostou kriminálníci, protože následky traumatu lze zmírnit nebo zcela odstranit i v dospělosti.

Zobecnitelnosti brání i to, že se například nezkoumalo dětství všech odsouzených za trestné činy. Je možné, že pokud by se tak stalo, mohly by přinejmenším výsledky výzkumu týkající se domácí kriminality mnohé změnit. Generalizovatelnost také zahrnuje vyvolávání traumatických zážitků. Pachatel může mít z dětství výrazné traumatické zážitky, které ovlivnily jeho nástup na kriminální dráhu, ale být si vědom těchto zkušeností a uvést je do popředí může být nemožné. Pachatel mohl trauma prožít, ale jeho mysl uzavřela tyto vzpomínky mimo jeho dosah.

Nejspolehlivější ze studií diskutovaných v práci je teorie traumatu, která spojuje traumatické zážitky z dětství až po pozdější kriminální chování. Tento výzkum je podporován mnoha studiemi, které se zaměřují na dětství a teorie traumatu je také „v souladu“ s teorií vazebných vztahů, o které se v této práci také hodně diskutovalo.

Materiál, který je základem literárního rozboru, považujeme za velmi spolehlivý. V materiálech zabývajících se raným dětstvím jsou autoři profesionálové v oboru, a proto vytvářejí spolehlivý základ pro výzkum.

Žádná teorie však není dokonalá ani plně nevysvětluje vznik zločinu. Neměli bychom se zaměřovat na hledání jediné pravdy, ale zkoumat všechny nejpravděpodobnější vysvětlující modely a tím se zamyslet nad jejich dopadem až na individuální úroveň. Při zvažování faktorů pozadí kriminálního chování na individuální úrovni se rovněž vyhýbáme zobecňování a tím i ztrátě spolehlivosti.

Nejdůležitějším faktorem, který má největší vliv na formování jedince ve společnosti, je primární skupina, tedy rodina. Formuje kognitivní struktury mladého člověka, emoční kontrolu a rozvíjí proces hodnotového systému, vzorce chování a normy. Modely rodičovského stylu mohou mít významný vliv na socializaci mladého člověka. Způsob, jakým jedinec vnímá emoce a pocity ve své rodině, utváří jeho osobnost.

Mezi další důležité faktory, které ovlivňují kriminalitu mladistvých, patří rozpad rodiny nebo neurózy. Tyto faktory mohou silně ovlivnit psychiku nebo kognitivní struktury, rozostřit pouto mezi rodiči a dítětem a narušit vnímání opatrovníka jako autority. Nejčastější příčinou neurózy je silný stres nebo situace, která dává pocit nebezpečí. Důvodem mohou být také neustálé tresty či omezení ze strany příbuzných, které v pozdějších letech podporují averzi vůči těmto lidem a zvyšují silné vzrušení a egoismus. Kromě toho je kriminalita mladistvých ovlivněna alkoholismem nebo drogovou závislostí v rodině, která způsobuje ztrátu blízkých vazeb, neustálé hádky, nedostatek pocitu bezpečí a ztrátu sebeúcty u mladého člověka.

Dalším faktorem ovlivňujícím kriminalitu mladistvých je skupina vrstevníků. Mladistvému dává pocit bezpečí ve vztahu k ostatním skupinám a dává mu také pocit sounáležitosti a uznání. Prostřednictvím demoralizujících aktivit, např. užívání drog nebo negativního chování, se může naučit asociální fungování vedoucí k páchání trestné činnosti.

Problémem, který má dopad na rizikovitost kriminality u mladé generace, jsou také média. Počátkem 20. století se staly společníkem každého jedince a jejich vliv se kromě pozitivních faktorů skládá i z negativních. Mladá generace se stala příjemcem různých „obrázků“ násilí, které jsou častým jevem. Jejich frekvence přispívá ke lhostejnosti a činí je méně citlivými na scény agrese. Mladí jedinci spolu s častým sledováním násilí přenášejí svou lhostejnost do agrese i ve svém okolí.

Bohužel škola jako vzdělávací a výchovná instituce může mít na mladého člověka negativní dopad a přispět k jeho kriminální dráze. Nejčastějšími důvody kriminality mládeže jsou přehnané školní nároky nebo jejich nedostatky ve škole, zvýhodňování či odsuzování žáka učitelem a agresivita žáků vůči němu. Pozornost je třeba věnovat i problému záškoláctví studentů. Výsledkem konfliktního záškoláctví jsou rostoucí rodinné nebo školní problémy a možnost vstupu do „špatné společnosti“

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BAŠTESKÁ, B., J. MACH a kol., 2015. *Klinická psychologie*. Portál. ISBN 978-80-262-0617-0.

ČERNÍKOVÁ, V., 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČÍRTKOVÁ, L., 2013. *Forenzní psychologie*. Vydavatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-461-9.

DRÁPAL, J., V. JIŘIČKA a T. RASZKOVÁ, 2021. *České vězeňství*. Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7676-066-0.

HELLER, L. a LaPIERRE, A., 2016. *Uzdravení vývojového traumatu*. Nakladatelství Fontána. ISBN 978-80-7336-836-4.

HRČKA, M., 2001. *Sociální deviace*. Praha: SLON. 304 s. ISBN 80-85850-68-0.

JEDLIČKA, R. a kol., 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*. Prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5447-5.

KREJČÍŘOVÁ, D. a P. ŘÍČAN, 2006. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-1049-5.

LOMBROSO, C., 2017. *Nejnovější objevy a aplikace psychiatrie a kriminalistické antropologie*. Nakladatelství Academia. ISBN 978-80-200-2604-0.

OREL, M. a kol., 2020. *Psychopatologie*. Nauka o nemocech duše, 3., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2529-6.

PLHÁKOVÁ, A., 2006. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada Publishing, s. 83. ISBN 978-80-247-0871-3.

PÖTHE, P., 2020. *Emoční poruchy v dětství a dospívání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1038-4

TOMÁŠEK, J., 2010. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2982-4

VÁGNEROVÁ, M., 2010. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum, 2010. s. 66. ISBN 978-80-246-1832-6.

VANČOVÁ, A., 2013. *Poruchy chování jako edukační a sociální fenomén*. ISBN 978-80-864-9908-6.

WILLERTON, J., 2012. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3924-3.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

EYSENCK, H. J. a G. H. GUDJONSSON, 1989. *The causes and cures of criminality*. New York, Plenum.

GIBSON, M. a N. H. RAFTER, 2006. *Cesare Lombroso: Criminal man*. Translated and with a new introduction. Durham: Duke University Press. 424 s. ISBN 0-8223-3723-1

HAGAN, F., E., 2010. *Introduction to Criminology: Theories, Methods, and Criminal Behavior*. 7th ed. USA: Sage Publications, s. 105. ISBN 978-1-4129-7971-9

JACOBSON, K. C., NEALE, C. A., PRESCOTT M., KENDLER, K. S., 2000. Cohort differences in genetic and environmental influences on retrospective reports of conduct disorder among adult male twins. *Psychol Med.* Jul; **30**(4):775-87.

KAGAN, S., 2013. *Kagan Cooperative Learning Structures*. San Clemente, CA: Kagan Publishing.

LING, S., R. UMBACH a A. RAINE, 2019. Biological explanations of criminal behavior. *Psychol Crime Law.* **25**(6):626-640.

- LOEBER, R., J. D. BURKE, B.B. LAHEY, A. WINTERS a M. ZERA, 2000. Oppositional defiant and conduct disorder: a review of the past 10 years, part I. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. dec; **39**(12):1468-84.
- RAINE, A. a A. GLENN, 2020. *Psychopathy: An Introduction to Biological Findings and Their Implications*.
- THAPAR, A., R. HARRINGTON a P, McGUFFIN P., 2001. Examining the comorbidity of ADHD-related behaviours and conduct problems using a twin study design. *British Journal of Psychiatry*.

Seznam použitých internetových zdrojů

- MUNI. *Vznik kriminologie, kriminologické školy* [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/vznik>
- NICHOLS, C. S., 2005. *The Effect of Early Childhood Attachment on Delinquency and Behavior and the Continuance into Adulthood*. Electronic Theses and Dissertations. Paper 984. Dostupné z: <https://dc.etsu.edu/etd/984>
- PTÁČEK, R., 2009. *Otázky biologické podmíněnosti kriminálního chování*. [online]. [cit. 2022-10-20] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/mvcren/article/otazky-biologicke-podminenosti-kriminalniho-chovani.aspx>
- UKEssays, 2018. *The Modern Biosocial Perspectives of Criminal Behavior*. [online]. Available from: <https://www.ukessays.com/essays/criminology/the-modern-biosocial-perspectives-of-criminal-behavior.php?vref=1> [2023-01-08].
- WEST, R., 2017. [online]. [cit. 2022-10-05] Classical Criminology. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118430873.est0591>
- KŘ PČR ÚK, 2020. *Základní druhy trestné činnosti mládeže v Ústeckém kraji v letech 2013 až 2019* [online]. [cit. 2022-10-05] Dostupné z: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1751910

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Příklady fyziognomie zločinců ilustrované z L'uomo Delinquente (zločinec), 1876, Cesare Lombroso.....	15
--	----

Seznam grafů

Graf 1: Základní druhy trestné činnosti mládeže v Ústeckém kraji v letech 2013 až 2019	25
Graf 2: Vývoj trestné činnosti nezletilých a mladistvých osob v Ústeckém kraji v letech 2015–2019	25

Seznam tabulek

Tabulka 1: Trestná činnost dětí a mladistvých evidována orgány SPOD v letech 2012 až 2017 (pachatelé).....	26
--	----

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Barbora Kratochvílová

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Kriminalita mladistvých, její příčiny a prevence v Ústeckém kraji

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 40

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 16

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 9

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.